

بررسی تطبیقی سن مسؤولیت کیفری در جهان

اصغر محمدی - مدرس دانشگاه، قاضی دادگستری

براساس مطالعات انجام شده، در اسناد بین‌المللی (از جمله کنوانسیون حقوق کودک و کنوانسیون منع قاچاق انسان) و در قوانین کشورهای سن مبنای تعریف بلوغ قرار گرفته است.

بدین بیان که: هر شخصی که هیجده سال تمام نداشته باشد، کودک محسوب می‌شود، لازم به ذکر است بعضی کشورها از جمله آفریقای جنوبی، در قانون اساسی کودک را تعریف سنی نموده‌اند و همان هیجده سالگی یعنی سن تعیین شده در کنوانسیون حقوق کودک (CRC) را زمان خروج از کودکی (به تعبیر فقهی خروج از حجر) ملاک قرار داده‌اند.

در این کشور که سیستم کامن‌لا اعمال می‌شود و کشورهایی مثل اتریش دوران کودکی، به سه گروه سنی تقسیم می‌شود. که اهلیت حقوقی در هر گروه متفاوت است. این تقسیم بنید مشابه تقسیم بندی فقه و حقوق ما بر مبنای تمیز (به کودک غیر ممیز و ممیز) است.

به عنوان مثال: در کشورهای آفریقای جنوبی بر اساس سیستم کامن‌لا گردیهای سنی کودک بدین صورت مشخص شده‌اند:

- کودکی: زیر هفت سال.

- بلوغ: دوازده سال برای دختر و چهارده سال برای پسر.

- و پایان کودکی بیست و یک سال تعیین شده است.

بیان گردیده که کودکان از بدو تولد دارای اهلیت حقوقی هستند (Legal capacity) یعنی در هر سنی ممکن است دارای اموال باشند گر چه محدودیت و توانایی عمل مستقل (اهلیت اسیتفا) در مورد اول بر آنها تحمیل می‌شود. زیر هفت سال کودک حق هیچ اقدامی ندارد و قیم وی از طرف او اقدام می‌نماید.

«در کامن‌لا، کودک صغیر بین هفت تا بیست و یک سال است.»

سن مسؤولیت کیفری (Legal capacity) هفت سالگی است اگر چه عملاً فرض بر آن است که بین هفت تا چهارده سالگی کودک فاقد مسؤولیت کیفری است. این فرض اگر ثابت شود که کودک تفاوت بین درست و نادرست را می‌فهمد می‌تواند بر طبق این دانسته عمل کند باطل تلقی می‌شود.

در کشورهای مورد مطالعه و اسناد بین‌المللی، شروع کودکی تولد و پایان آن هیجده سالگی است.

علاوه بر این ذیلاً به سن مسؤولیت کیفری در برخی از کشورها می‌پردازد.

در کشورهای استرالیا، آمریکا، ایرلند، اردن، تایلند، نیجریه، هند، مصر، زامبیا، غنا، گرانادا، کویت، لبنان، لیبی، مالاوی، مالدیو، میانمار، قطر، سوئیس، سوریه، ترینیداد، توباگو، اوگاندا، امارات، یمن سن مسؤولیت کیفری هفت سال است.

در کشورهای اتیوپی، مالت، عمان سن مسؤولیت کیفری نه سال است.

در کشورهای انگلستان، اکراین، کامرون، فیجی، جزیره مارشال، زلاندنو، عربستان سعودی، سیرالئون سن مسؤولیت کیفری ده سال است.

در کشور ترکیه سن مسؤولیت کیفری ده سال است.

در کشورهای اسپانیا، پرو، دومینکن، فلسطین اشغالی، گواتمالا، هاندوراس، هلند، یونان سن مسؤولیت کیفری دوازده سال است.

در کشورهای الجزایر، ازبکستان، بورکینافاسو، برونڈی، چاد، جیبوتی، فرانسه، گابن، لهستان، مالی، موناکو، نیکاراگوئه، نیجریه، تونس سن مسؤولیت کیفری سیزده سال است.

در کشورهای آلمان، آذربایجان، اتریش، ایتالیا، ارمنستان، بلغارستان، پاراگوئه، ژاپن، روسیه، گرجستان، مجارستان، قرقیزستان، لیتکنشتاین، لیتوانی، مالدوای، مقدونیه سن مسؤولیت کیفری چهارده سال است.

در کشورهای اسلواکی، جمهوری چک، دانمارک، سوئد، فنلاند، نروژ سن مسؤولیت کیفری پانزده سال است.

در کشورهای آندورا، بلژیک، بولیوی، پرتغال، شیلی، کوبا، کنگو، گینه بیسائو، جزایر میکرونزی، موزامبیک سن مسؤولیت کیفری شانزده سال است.

در کشورهای اکوادور، کلمبیا، گینه، ونزوئلا سن مسؤولیت کیفری هیجده سال است.

البته لازم به ذکر این نکته می‌باشد که گرچه در آمریکا بیشتر ایالات از قانون «کامن‌لا» پیروی می‌نمایند و بر اساس این قانون سن مسؤولیت کیفری از هفت تا چهارده سالگی می‌باشد ولی مشاهده می‌گردد که در بعضی از ایالات سن شش سالگی ملاک مسؤولیت محسوب و در شرایطی دادگاه می‌تواند حکم به محکومیت این گونه اطفال صادر نماید.

در کشورهای دیگری که تابع این سیستم هستند نیز این تفکیک سنی انجام گرفته است.

به عنوان مثال: در کانادا: زیر دوازده سال کودک و هیجده - دوازده نوجوان محسوب می‌گردند به این قید که مرتکبین جرایم سنگین بالای چهارده سال در دادگاه بزرگسالان و بر مبنای قانون جزا محاکمه می‌شوند در واقع سن مسؤولیت کیفری چهارده سال است و زیر چهارده سال احراز تمیز و قدرت تشخیص الزامی است.

در اتریش: چهارده سالگی سن مسؤولیت کیفری است و در سنین بین هیجده - چهارده و بیست و یک - هیجده بر مبنای تفکیک نوع جرم، مسؤولیت تعیین می‌شود.

با توجه به موارد فوق که سن مسؤولیت کیفری از شش سال تا هیجده سال در نوسان می‌باشد و با عنایت به این که در قوانین ایران سن نه سال برای دختران و پانزده سال برای پسران شروع سن تکلیف مشخص شده است و این سنین ضمن این که حالت تربیتی و نظارتی جهت به کنترل در آوردن اعمال مکلفین دارد، منتهی برای شمول قوانین جزایی نسبت به نوجوانان کم سن و سال لازم است شرایط عامه تکلیف از جمله حد نصاب رشد عقلی مراعات شود تا در صورت شبهه در رشد عقلی مشمول قاعده درء گردد و بسیاری از حدود از طریق اقرار ثابت می‌شود که دست قاضی در این گونه موارد باز است و می‌تواند با تمهید مقدماتی از گرفتن اقرار در حدود پرهیز نماید و در خصوص قصاص نیز با نقش میانجیگری به نحوی رضایت مجنی علیه را جلب نموده و آن را تبدیل به دیه نماید و در تعزیرات از موارد جایگزین استفاده نماید. به نظر می‌رسد تکالیف شرعیه علاوه بر بلوغ، شرایط دیگری نیز دارد که با رعایت آن شرایط تکلیف واجب می‌شود که با لحاظ این مسایل سن مسؤولیت کیفری سن تکلیف با شرایط مقرر در منابع دینی و قوانین خواهد بود و لذا منافاتی با قوانین دنیا نخواهد داشت.